

Udělalí jsme pro přírodu – obnova remízů u Otročina

Pavel Jaška, AOPK ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Slavkovský les

V České republice využíváme k zemědělské činnosti více než polovinu území státu (54%; web1). Toto číslo jasně ukazuje, jak zásadní význam má způsob zemědělského hospodaření pro naši krajinu, organismy v ní žijící a pro lidi samotné. Naše krajina se v celoevropském měřítku těší jednomu velmi smutnému prvenství. Máme největší lány zemědělské půdy, za nimiž stojí především tragická kolektivizace poválečných let. Při ní jsme scelováním drobných políček do velkých polí přišli o drobné fragmenty roztroušené zeleně, neobhospodařované plochy, meze a polní cesty. Do konce 80. let 20. století u nás zaniklo 800 000 km mezí, 120 000 km polních cest 35 000 hektarů hájků, lesíků a remízků, došlo k odstranění 30 000 km liniové zeleně (Vašků 2011). Velikost polí vzrostla desetinásobně na úkor pestré mozaiky krajiny. Průměrná velikost půdního bloku (jednotně obhospodařovaná plocha) činí v ČR přibližně 14 ha. Půdní bloky však na sebe často bezprostředně navazují, a tak se plocha jednolitých polností pohybuje v daleko větších číslech. Naši pestrou zemědělskou krajinu jsme tedy přeměnili na tzv. biologické pouště, kde kromě obrovských produkčních zemědělských ploch, zpravidla velmi intenzivně obdělávaných, nenalzáme prakticky nic dalšího. Úzká vazba rozličných organismů právě na strukturně

pestrou zemědělskou krajinu je dnes přítom velmi dobře zdokumentována u řady skupin a druhů. Jmenujme např. pavouky, motýly, pestřenky, včely, střevlíky, ptáky nebo dříve běžné zajíce polní (např. Fahrig et al. 2015, Šálek et al. 2018). Intenzifikace zemědělství, do níž zánik drobných krajinných struktur náleží, je považována za hlavní příčinu dramatického poklesu druhové rozmanitosti zemědělské krajiny dnešní doby (Benton et al. 2003, Butler et al. 2007, shrnuto Šálek et al. 2017).

Kolektivizační vlna se bohužel nevyhnula ani území Slavkovského lesa, které je dnes pod ochranou CHKO. Přestože je zde zemědělská činnost zaměřena především na pastvu dobytka bez využívání rozměrných zemědělských strojů, rozsáhlé obhospodařované plochy o velikostech kolem 50 ha jsou tu běžné. Můžeme však narazit i na plochy přesahující 150 ha. Velké zemědělské plochy jsou prakticky bez života, neumožňují migraci organismů, mají sníženou schopnost přijímat a zadržet srážkovou vodu, dochází zde k velkému výparu a nevyhnutelně i k půdní erozi, i když na pastvinách je nižší než na orné půdě.

Jedním z dlouhodobých cílů Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky (AOPK), která plní roli státního orgánu ochrany přírody na území CHKO Slavkovský les, je

přesvědčovat vlastníky a hospodáře o nutnosti nápravy neutěšeného stavu zemědělské krajiny v CHKO a v konečném důsledku i uskutečňovat patřičná opatření, která vracejí jemnější krajinnou strukturu do historicky poškozeného území. AOPK má za sebou již bezpočet liniových výsadeb stromů, jež jsou nejdostupnějším nástrojem pro vnos a obnovu drobných krajinných struktur. Výhoda liniových výsadeb dřevin spočívá v jejich minimálním prostorovém záboru půdy, což je zpravidla klíčové pro vlastníky půdy a zemědělské hospodáře. Ti by fragmentacemi náročnějšími na prostor přišli o plochu, na níž zemědělsky hospodaří a pobírají na ní dotační podporu. Výsadba linií jednotlivých stromů však nese jedno zásadní úskalí. Fragmentace pomocí jednotlivých stromů poskytuje životní prostor organismům využívající především koruny stromů. Druhy vázané na travní a křovinnou vegetaci v liniových výsadbách mnoho prostoru k životu nenachází – jmenujme zejména na zemi hnízdičí ptáky, zajíce polní a nespočet bezobratlých živočichů. V krajině zkrátka potřebujeme komplexnější řešení velkých lánů. Ideálním se jeví právě vnos remízů a starých cest s doprovodem rozličné vegetace včetně stromů a keřů.

V roce 2018 se AOPK podařilo ve velmi příjemné spolupráci s dotčenými vlastníky půdy a místními hospodařícími subjekty uskutečnit obnovu remízů na hranici dvou velkých zemědělských ploch s výměrou 157 a 102 hektarů. Dohromady tvoří plochy jeden z největších spojitých lánů zemědělské půdy v CHKO Slavkovský les. Mezi pastvinu a ornou půdu jsme vklínili v nespojitě linii dlouhé přibližně 500 m 15 podlouhlých oplocenek o rozměru 1,5 × 10 metrů. Oplocenky byly zbudovány přibližně na polovině kilometr dlouhé hranice mezi zemědělskými plochami. V každé oplocence bylo vysazeno pět keřů a dva stromy. Sázeny byly jabloně, třešně, švestky, hrušně, jeřáby, duby, javory a jilmy. Z keřů jsme volili hloh, šípky, bezy a trnky. Různorodost výsadby byla dána snahou vytvořit stabilní krajinnou strukturu odolnou vůči současným a hlavně budoucím klimatickým změnám. Oplocenkový charakter výsadby umožní také existenci neobhospodařovaných bylinných fragmentů.

Oplocenky s výsadbou stromů a keřů u Otročina.

Opatření jsme realizovali z dotačního programu péče o krajinu (PPK).

Celé opatření mohlo být uskutečněno díky mezeře na hranici mezi obhospodařovanými zemědělskými plochami. V této podélné mezeře se nehospodaří a nejsou zde pobírány zemědělské dotace. Oplocenky tak neuberou ze zisku dotčených hospodařících subjektů. Mezera je dlouhá přibližně 500 metrů a 2,3–7,4 metru široká, což předurčilo parametry oplocenek. Klíčové bylo zachovat vzdálenost 0,5 metru od ohradníku pastviny, podél něhož oplocenky stojí, a současně nezasáhnout do dotovaných ploch sousedící orné půdy.

Rozsah uskutečněného opatření však dobře ilustruje zásadní úskalí bránící nápravě krajiny poškozené kolektivizací. Opatření bylo realizováno pouze zhruba na polovině z celkové kilometrové délky hranice dvou zemědělských ploch, protože šířka neobdělávané mezery mezi obdělávanými plochami na polovině své délky neposkytuje dostatečný prostor pro

Strnad luční patří mezi druhy ptáků ochotné využívajících i nejmladší výsadby dřevin v zemědělské krajině.

Bramborníček hnědý - výsadba u Rájova na Tepelsku. Všechny fotografie Pavel Jaška.

oplocenky. V úseku, kam se oplocenky “nevešly” však AOPK počítá s budoucí výsadbou jednotlivých stromů, které nepotřebují tolik místa. Vlastníci a hospodáři s další výsadbou laskavě souhlasili, a tak snad v příštích letech dojde k doplnění výsadeb na většinu délky hranice zemědělských ploch. Právě propojení linie s okolními fragmenty stromové vegetace zásadně zvyšuje efektivitu celého opatření a umožňuje plnohodnotnou migraci živočichů. Velmi problematický se však i v rámci již realizované oplocenkové části jevil úsek přibližně 200 m, na kterém nesměly být oplocenky umístěny z důvodu nesouhlasu jednoho z vlastníků předmětných parcel. AOPK musela v tomto úseku tedy od záměru upustit. Tato část linie tvoří pomyslnou ostrou zatáčku plánované linie výsadby, kvůli které je mezera mezi oplocenkami našťastí menší. I tak doufáme, že se vlastníka dotčených parcel podaří v budoucnu přesvědčit alespoň k výsadbě jednotlivých stromů.

Závěrem je třeba vyzdvihnout význam rozbití velkých polností pastvin do menších hospodářských celků. Díky absenci intenzivního pastevectví, kosení, aplikace pesticidů a hnojiv jsou právě jemné fragmenty zemědělské krajiny skutečnými pomyslnými archami rozmanitosti života. Krajina s jemnou mozaikou a dostatkem roztroušené nelesní zeleně prakticky okamžitě nabízí životní prostředí organismům a možnost přesouvat se krajinou. Dochází k propojení a stabilizaci populací jednotlivých druhů. Jemná struktura krajiny současně poskytne organismům alespoň nějaký prostor a šanci vypořádat se s rychlými změnami klimatu, ke kterým dochází a docházet bude.

S klimatickou změnou souvisí nutnost zachránit vodu a zabránit půdní erozi. V tomto směru čelí naše zemědělství obtížným obdobím a výzvám, které nezadržitelně přicházejí. Naše země je pomyslnou střechou Evropy – žádná voda k nám totiž nepřitéká a voda,

kterou zde nezadržíme, jednoduše odteče. Obnova jemné mozaiky krajiny zvýší odolnost naší krajiny právě proti odtoku vody a erozi půdy. Na řadě míst ČR jsou nedostatek vody a eroze již dnes palčivými problémy zemědělství. Nutno poznamenat, že se často jedná o důsledek neudržitelného tržního přístupu k zemědělské půdě a produkci. Z dlouhodobého hlediska si již nemůžeme dovolit nahlížet na krajinu pouze krátkodobě tržně s ignorací poznatků, které máme k dispozici. Jediný možný přístup je dlouhodobě udržitelný, tedy ekologické hospodaření. Musíme aktivně vrátit jemnou strukturu krajiny, abychom měli šanci existenčně čelit globální změně klimatu, která nás bude v příštích desetiletích velmi silně ovlivňovat. Hospodařící zemědělské subjekty a majitelé pozemků, kteří umožnili svým přístupem zde popisovaná opatření, nechť jsou příkladem ochoty a snahy krajinných hospodářů odstranit škody z minulosti a stabilizovat vlastní obhospodařované území. Bez spolupráce s vlastníky bychom nebyli schopni uskutečnit nic. ■

Poděkování:

Velmi děkuji řediteli FARMY OTROČÍN s. r. o. panu Richardu Tintěrovi a jednateři FARMY POUTNOV s. r. o. Ing. Petru Novotnému za podnětné připomínky k textu a umožnění vlastní realizace opatření.

Literatura:

- Benton T. G., Vickery J. A. et Wilson J. D. (2003): Farmland biodiversity: is habitat heterogeneity the key? – *Trends in Ecology and Evolution* 18: 182–188.
- Butler S. J., Vickery J. A. et Norris K. (2007): Farmland biodiversity and the footprint of agriculture. – *Science* 19: 381–384.
- Šálek M., Bažant M. et Zmihorski M. (2017): Acitve farmsteads are year-round strongholds for farmland birds. – *Journal of Applied Ecology* 55: 1908–1918.
- Šálek M., Hula V., Kipson M., Daňková R. et Niedlová (2018): Bringing diversity back to agriculture: Smaller fields and non-crop elements enhance biodiversity in intensively managed arable farmlands. – *Ecological Indicators* 90: 65–73.
- Vašků Z. (2011): Zlo zvané meliorace. – *Vesmír* 90 (7): 440.
- web1:http://www.vitejtenazemi.cz/cenia/index.php?p=pudni_fond_cr&site=puda

